

О. Д. Петренко

ОНИМНИЙ ПРОСТІР ЗБІРНИКА ВІРШІВ Р. ДАЛА “DIRTY BEASTS”

Протягом 80 рр. Р. Дал написав більше дитячих творів, ніж за два попередніх десятиліття. Дитячі твори Р. Дала переважно зберігають особливості ідіостилю автора — гумористичність, потяг до творення нових слів (зокрема власних назв), динамічний і захоплюючий сюжет, тон розповіді, розрахований на дитяче сприйняття і водночас привабливий також для дорослих. І повсюди — пошук слова, експерименти зі словом, словесна гра. Фактично, ставши в 90-х роках уже класиком дитячої літератури, Р. Дал продовжував свої мовні пошуки (і знахідки) та свій рух уперед до останніх днів життя.

Збірник “Dirty Beasts” не має пагінації й містить 9 сюжетних віршів, з яких найменший має 18 рядків, а найбільший — 180, тобто складає вже невеличку поему [8]. Прямий сенс назви — “Брудні звірі”, і всі вірші — про тварин, домашніх і диких. Але ця назва може мати й інші тлумачення та асоціації, до яких повернемося після розгляду ономастики збірника.

Перший вірш — “The Pig”, “Свиня”. Початкові рядки “*In England once there lived A big and wonderfully clever pig*” — “В Англії колись жила велика і винятково розумна свиня”. Тут лексема pig — звичайний апелютив. Але вже в третьому рядку, цей апелютив отримує демінутивний суфікс і стає онімом: “*That Piggy had a massive brain*”. Піггі читала книжки і думала, в чому сенс її життя. Дійшла висновку, що людський сенс у тім, що її розріжуть на шматки і з’їдять. А це їй не подобалось, і тому, коли прийшов її хазяїн фермер Бленд, вона з’їла його: “*That Piggy did eat Farmer Bland*”. У розгортанні цих колізій не лише **Piggy**, а джерельна форма Pig стає власною назвою, отримуючи велику літеру. У кінцевих рядках Піггі міркує: “*And so, because I feared the worst, I thought I’d better eat him first*” — “отже, оскільки я боялася найгіршого, Я подумала, що ліпше з’їсти його першою”. Читач теж має міркувати, робити висновки. Можливих висновків, гадаємо, два: 1) треба ставати вегетаріанцем; 2) свиня не повинна читати книжки й мислити. Прізвище фермера Bland схиляє до другого. Таке прізвище,

відтопонімного походження, в англійській мові існує [5:76]. Але ж читач, незалежно від цієї етимології, пов'яже даний антропонім з англ. bland “ввічливий, приязний”, що акцентує несправедливість його долі. Наступний вірш — “The Crocodile”. Його початок: “Жодна тварина не є й наполовину такою злою, як Крокі-Вок, крокодил”. Тут рядок “As Crocky-Wock the crocodile” містить одразу і загальну і власну назву “злої тварини”. Остання з'являється і без другого компонента — Crocky. А текст цей — як смакують крокодилові маленькі хлопчики і дівчатка — схожий на розповідь батька дитині перед сном. От він і дорозповідався — чують вони шкрябання, якісь звуки, а далі поява тварини з оповідання: “The shining teeth, the greedy smile! It's CROCKY-WOCK, THE CROCODILE!” Тут мораль однозначна: не розповідай дітям на ніч страшних історій. Можливо, ця мораль підкріплена (власне, зашифрована) іменем Crocky-Wock. Слова wock в англійській мові немає — це оказіоналізм Р. Дала. Але є близькозвучна аббревіатура woc., настільки усталена, що фіксується словниками [7:1304]. Це — скорочене позначення лексеми vocative “кличний відмінок”. Отже: кликали — прийшов. Щодо форми вигаданого Wock, слід сказати, що Р. Дал зі стилістичною метою іноді змішує фонему **w** та **v**. Так, Велика Відьма говорить vitches, а не witches (“The Witches”). Написання ж Wock, а не Woc графічно узгоджується з попереднім Crocky. Можливо, пропонується інтерпретація не відповідає дійсності. Але вона просто напрошується, відповідаючи древній вірі у зв'язок імені з об'єктом [10:125]. Причому натяк на цей зв'язок, який ми підозрюємо в компоненті Wock, є саме зашифрованим. Для читача — дитини, це просто дзвінкий компонент оніма, для вдумливого батька має прозвучати як попереджувальний дзвоник. Далі йде найкоротший вірш “The Lion”, “Лев”, який не містить жодної власної назви, а за ним — “The Scorpion”. Спочатку автор зазначає, що в Англії ви ніколи не знайдете скорпіона в своєму ліжку, хоч у дужках і уточнює: “or so it's said”. У цих словах а scorpion — звичайний апелютив, але по тому зразу ж вводиться власна назва: “The scorpion's name is Stingaling”. Англ. sting — “жало”, суфікс -ling надає слову значення зменшувальності, іноді з негативним забарвленням [1, т. 1:803]. У зоонімі Stingaling -а- слугує інтерфіксом, що усуває збіг приголосних. Тут доцільно

зазначити, що зооніми — це **клички** тварин, тобто зоонімами **кличуть** тварин люди [6:16-18], які і наділяють ними тварин, переважно свійських. У Р. Дала ця прикмета зоонімів в аналізованому випадку не простежується. Онім **Стінгалінг** не відрізняє одного скорпіона (точніше, його самку) від іншого, бо всі мають жала. Цей зоонім — підсилюючий епітет, а не кличка. І ніхто її скорпіону не давав: вона просто йому притаманна. Це — специфіка літературної (а не побутової) зоонімії й тим паче — зоонімії, запровадженої Роалдом Далом. У вірші про скорпіона розповідається, що він повзе — повзе по нозі, поки не доповзе до сідниці, а тоді вкусить. Дитина перед сном, налякана такою інформацією, говорить матері: щось повзе у мене по нозі. Мати, замість того, щоб негайно перевірити, втішає дитину, заспокоює: звідки візьметься *Stingaling*? Але дитину таки вкусило щось (нібито справді скорпіон), і вона зарепетувала. Кінець вірша. Ніякого моралізаторства, як і в інших випадках. Думайте самі собі, любі читачі. Зрештою мотив вірша той же, що й у творі про крокодила.

У вірші “The Ant-Eater” (“Мурахоїд”) йдеться про багату родину із США (from USA), що жила біля затоки Сан-Франціско (San-Francisco Bay) і мала єдину дитину на ім’я Roy (*only child called Roy*). У трьох перших рядках вірша три власних назви. Згадка USA доречна тому, що вірш побудований на особливостях американської вимови, Roy — головний герой, його ім’я назване у вірші 13 разів, але навіщо така адресація: San-Francisco Bay? У повісті про Денні автор дбайливо уник адресації (“Danny the Champion of the World”), як і в більшості інших своїх творів. Якщо не зачіпати проблеми рими (USA–Bay), то адресація є непрямою інформацією про заможність батьків Роя: престижне місце. Рой був досить зіпсованим хлопчиком, у його кімнаті іграшок було хоч греблю гати, а він усе хотів чогось іще. Захотів велетенського мурахоїда — “A giant ANT-EATER”. Привезли йому мурахоїда з Індії, з Делі (теж точна адреса). Той у дорозі зголоднів і попросив у Роя їсти, але жорстокий хлопчик йому відповів, щоб мурахоїд ішов і ловив мурах. При цьому батькову сестру Dorothy Рой представив мурахоїдові так: “This is my ant!” Замість aunt [a:nt] “тітка” він сказав ant [ʒnt] “мураха”. До цього Дал запроваджує орфоепічний коментар стосовно американської вимови: “Some people in the USA

Have trouble with the words they say. However hard they try, they can't Pronounce a simple word like AUNT. Instead of AUNT, they call it ANT. Instead of CAN'T, they call it KANT [8:14]. Отже, “замість **тітка** вони заявляють **мураха**. Замість **не могу** вони заявляють **Кант**”. Навіть славнозвісного німецького філософа сюди притягнуто, хоча можна було б обмежитись лексемою *cant* “поштовх”: і *Kant*, і *cant* вимовляються [кжнт], а *can't* — [ka:nt]. А далі вже діяла логіка мурахоїда: “*giant ant!*” — і з'їв тітку Дороті. А потім підійшов до Роя і сказав йому: “Ти маленький нахаба, я гадаю, що з'їм тебе на десерт”: “*You little squirt, I think I'll have you for dessert*”. Висновок безпосередній: слова треба вимовляти правильно. Висновок узагальнений: не будь таким розпещеним, не вимагай чогось надзвичайного, бо гірше буде. Вірш настільки прозорий і цілеспрямований, що ці висновки зможе зробити кожен малий читач.

Вірш “*The Rogsurine*”, “Дикобраз”, переповідає сама його героїня, що сіла поїсти цукерок на якийсь горбок, який виявився дикобразом. Прибігла додому, до матері за допомогою, бо те місце, яким сіла, було все пообтикане зламаними голками дикобраза. Просила матір витягти їх, але та відмовилась, сказавши, що це краще зробить дантист і повезла до нього дочку. Сумний висновок дівчинки: “*But grown-ups never take advice*” — “Дорослі ніколи не приймають порад”. І щодо себе: “*Be sure you LOOK before you SIT*” — “Переконайся, що бачиш, куди сідаєш”. У сюжеті вірша, безперечно, три головних персонажі — дівчинка, мати та дикобраз — і один другорядний — дантист. А онімичне позначення отримує тільки один з них — другорядний, згаданий на прізвище двічі: Mr Myers. Чому містер Майерз удостоївся такої честі, чому він не просто дантист, як є у вірші *tum* і просто а *giant rogsurine*? (Дівчинка — наратор, тому вона позначається займенником I, що слугує контекстуальним антропонімом). Це — специфіка побудови онімичного простору у Дала. Дантист названий за прізвищем саме тому, що він є другорядним персонажем. Для достовірності в деталях автор любить користуватися власними назвами.

У вірші “*The Cow*”, “Корова”, теж є наратор, але він чіткіше не окреслюється, бо йдеться не про нього, а про корову. У корови виросли крила, вона літала, дивуючи маси глядачів і ставши героїнею телебачення. Ця героїня наділена спеціальним іменем:

“*Miss Milky Daisy was her name*” [8:20], далі тільки Daisy (англ. daisy “стокротка, маргаритка”, існує й таке жіноче ім’я) — чотири рази та Milky Daisy (Молочна Дейзі) — один раз. Усі були в захопленні, крім одного чоловіка, що приїхав з Афганістану і став кричати: “Це дурна корова! Гей, слухай, Дейзі! Я гадаю, що ти з’їхала з глузду!” Дейзі прореагувала: пролетіла над ним і випорожнилась йому на голову. Весело, смішно, а from Afghanistan для 1983 року, — актуально, бо вже почалася кривава війна СРСР в Афганістані. Важко позбутися враження, що Р. Дал десь не прочитав слова, мовлені М. Горьким, коли він на прогулянці з А. Чеховим сказав, збиваючи зі шляпи слід горобця: “Хорошо, что коровы не летают” А от у Дала корова полетіла, і той прибулець з Афганістану мусив уже чистити слід не горобцевих об’ємів.

Найбільший вірш збірника — “The Toad and the Snail”, “Жаба і Слимак”. Він теж має наратора: найфантастичніші речі письменник передурочає розповідати дітям. Грався хлопчик (наратор) у невеличкому водоймищі і побачив велетенську жабу, а giant toad, розмірами зі свиню. Жаба заговорила і запропонувала хлопчикові покатати його. Той сів верхи, а жаба виявилася взагалі чарівною і стрибала на 50 миль: вони швидко прибули з Шотландії до Дувра — “*From Scotland to the Cliffs of Dover!*” Зі скель Дувра жаба запропонувала мандрувати далі — “*from England into France*”. При цьому з назвою жаби відбуваються цікаві онімічні трансформації: спочатку апелятив з неозначеним артиклем, далі the toad, потім Toad (без артикля і з великої літери: апелятив став онімом) і нарешті *Mister Toad*. Чим ближче наратор пізнає жабу (в англійській мові це істота чоловічої статі) та її чарівні можливості, тим виразніше онімізується її назва. у Франції на Жабу зразу накинувся натовп, щоб її з’їсти: у французів вона делікатес. Нічого, каже Жаба, я чарівна, перетворюся у слимака: “*I was a Toad. Now I’m a Snail*” [8:28]. Слимак, *a Snail*, одразу вже подається з великої літери, а неозначений артикль заступається означеним, щоб потім взагалі зникнути: *the Snail* — *oh Snail*. Але французи слимаків теж їдять — вони ще з більшим завзяттям намагаються порізати і з’їсти бідного чарівника. Тоді настає перетворення: Snail стає the Roly-Poly Bird і летить з хлопчиком назад у рідне водоймище. Полюбилося Далові наймення Roly-Poly Bird — воно з’являється

вже в третьому творі. Уперше цей чарівний птах з'явився у “Велетенському Крокодилі” (“The Enormous Crocodile”), потім у “Твітах” (“The Twits”) — і всюди відігравав вагому рятівну роль. Цей зоонім є одним з найяскравіших онімичних виразників категорії інтертекстуальності [2:35] у дитячих творах Р. Дала. Онімний простір аналізованого твору включає також згадувану наратором Aunt Emily (з поясненням: mummy’s sister Emily) і завершується згадкою Країни Чудес: “*We’ll never, never understand why children go to Wonderland*” — “Ми ніколи, ніколи не зрозуміємо, чому діти йдуть у Країну Чудес”. Інакше кажучи, ця мандрівка наратора туди ж, де побувала Аліса у Керролла, є його милою дитячою фантазією. Що зрештою не завадило авторові покепкувати з французьких гастрономічних уподобань.

Останній вірш збірника “The Tummy Beast”, “Звір у животі”, зовсім не містить власних назв, якщо не рахувати займенника “Я” (І) на позначення хлопчика-наратора. Але він цікавий для розуміння назви і можна сказати, філософської настанови Роалда Дала, висловленої тут у притаманній цьому письменнику формі. Зміст вірша: хлопчик жаліється матері, що в нього в животі сидить звір, який вимагає їсти, причому досить примхливо вибирає, чого саме він хоче. Мати обурено заперечує, називає сина ненажерою. Але тут із живота хлопчика пролунав голос, який був адресований матері й вимагав смачної їжі. Мати втратила свідомість і впала додолу.

У цьому останньому вірші, де виступає виразно вигаданий “звір”, чи не найяскравіше показано, що насправді жодні звірі не брудні. Навіть Жаба, чи Слимак, виявляються аж ніяк не брудним ані в прямому, ні в переносному сенсі. Люди (хай французи) — йдеться про дорослих людей і ніколи не про дітей — у своїй поведінці, у своїх діях, ось хто заслуговує на позначення *dirty beasts!* Замість того, щоб увійти у світ дитини, у цей *Wonderland*, дорослі залякують дітей крокодилом чи скорпіоном, не розуміють їх світосприйняття, не співчують і не допомагають їм так, як цього потребують діти. Фактично за цими веселими дитячими віршами стоїть гостра критика батьків, причому подана так, щоб дорослі зрозуміли, а любов дітей до своїх батьків від того не постраждала.

В поетонімосфері збірника, де є оніми тільки трьох розрядів, найбільше — аж 9 — топонімів, що для Р. Дала не типово. Пере-

важають хороніми, причому England з'являється аж у трьох віршах. Усі топоніми цілком реальні — за винятком Країни Чудес, Wonderland. На другому місці — зооніми, яких є 7. Вони утворені переважно від загальної назви відповідної тварини шляхом її трансформації, долучення детермінатива (Mister Toad) чи просто вживання великої літери (Snail). Але є й зооніми, які не походять від загальної назви тварин: *Stingaling*, *Miss Milky Daisy*, *Roly-Poly Bird*. Трохи менше у збірнику антропонімів — 6, серед них троє персонажів і троє згадуваних осіб (включаючи і запровадженого тільки для підкреслення вимови філософа І. Канта). Проте додамо, що в шістьох віршах маємо передоручену оповідь, маємо наратора, і, відповідно, його особовий займенник *I*, що стає контекстуальним антропонімом. Займенники та загальні іменники стали тут іменами власними, і сама заміна не є випадковою. Причини заміни розмаїті [4:236]. Якщо порахувати і ці шість різних *I*, то тоді маємо не 6, а 12 антропонімів і бодай один онім у кожному вірші. Без цих *I* оніми наявні в семи творах із дев'яти, що входять до збірника. Говорячи про якісну сутність уживаних власних назв, відзначимо ономастичну особливість індивідуально- авторського стилю письменника [3:197].

Роалд Дал написав чимало творів тільки тому, що дуже багато працював, бо писав він повільно, обмірковуючи кожен штрих, кожне слово, кожне ім'я. Сам він з цього приводу сказав: “Я люблю писати, я ненавиджу писати. Я задоволений, коли робота йде, потім згадую прекрасну пораду, яку дав мені Ернест Гемінгвей “Коли йде добре, зупинись” [9:191]. В результаті такої напруженої праці маємо прекрасні твори, маємо класику, дуже своєрідна онімія якої теж стала вже класикою дитячої літератури.

1. Большой англо-русский словарь. / Под общим руководством И. Р. Гальперина. — 3-е изд. — М.: Рус. язык, 1979. — Т. 1-2.

2. Горшкова К. А., Шевченко Н. Г. Роль различных типов когезии в реализации категории интертекстуальности: На материале англоязычных публичных выступлений // Записки з романо-германської філології. — Одеса: Латстар, 2002. — Вип. 12. — С. 35-42.

3. Карпенко Ю. О., Мельник М. Р. Літературна ономастика Ліни Костенко. — Одеса: Астропринт, 2004. — 215с.

4. Никонов В. А. Имена персонажей // В. А. Никонов. Имя и общество. — М.: Наука, 1974. — С. 233-245.

5. Рыбакин А. И. Словарь английских фамилий. — М.: Рус. язык, 1986. — 576с.
6. Сюсько М. І. Взаємовідношення власних і загальних імен (зооніми і апеллятиви) в українській мові. — Ужгород: УжДУ, 1985. — 63с.
7. Collins English Dictionary and Thesaurus. — Glasgow: Harper Collins, 1994. — 1378 p.
8. Dahl R. Dirty Beasts. — Lnd.: Puffin Books, 1986. — 32p. [видання без пагінації].
9. Merrick S. Roald Dahl: The Writer Who Gets Paid for What He Throws Away // Дал Р. Моя любовь, моя голубка. — М.: Цитадель, 2001. — С. 186-205.
10. Milewski T. Jzkykoznawstwo. — Warszawa: PWN, 1965. — 275s